

Fra apartheid- til AIDS-aktivist

Filmen, "Simon og jeg" fortæller de "amoralske" sydafrikaneres historie ved at dokumentere den undertrykkelse og udstødelse Sydafrikas første offentlige bøsser og lesbiske blev udsat for. Filmen har det hele med, fra fængselsstraffe og mødeforbud til familiernes angst og forargelse og naboernes direkte voldelige reaktioner. Samtidig viser filmen også, hvordan modstanden mod apartheid formede en politisk kultur, som i dag viser sig i kampen for hiv-positives rettigheder. Det handler stadig om at blive accepteret som det menneske, man er, uanset seksuel orientering, hudfarve eller hiv-status.

Alle skal kende deres plads

Under apartheid var det en almindelig vittighed at spørge, hvad alle sydafrikanske mænd kunne blive enige om uanset hudfarve, sprog og religion. Svaret lød "At banke bøsser og voldtage kvinder". Den voldsomme og voldelige intolerance skal ses på baggrund af en lige så voldsom og intolerant historie. Siden slutningen af 1600-tallet har Sydafrika været domineret af hvide, europæiske immigranter, som fordrev den sorte befolkning fra deres jord, tvang dem til at arbejde for sig og skød, før de talte. Fra 1850 til slutningen af 1890'erne blev landet sønderflået i de hvides sidste erobringstogter mod landets sorte stammer og af de sortes opstande. Omkring år 1900 oplevede Sydafrika Boerkrigen mellem englænderne og lokale tropper - det var den krig, hvor koncentrationslejrene blev udviklet. Efter endnu en periode med konflikter og vold mellem sorte politiske grupper og regeringen, indførte den daværende regering apartheid, et kompleks af love, paragraffer og regulativer, der tilsammen skulle sikre, at hvide mennesker havde den bedste jord, ejede landets produktionsapparat, var sikret de gode stillinger i staten og altså på alle leder en bedre stilling i livet end de millioner af sorte mennesker, der boede i skurbyer eller reservater. Disse menneskers funktion under apartheid var udelukkende at fungere som arbejdskraftreserve for det hvide samfund.

Apartheid eksisterede som alle diktaturer i kraft af undertrykkelse og stærke fjendebilleder. Fjenden under apartheid var "kommunister", som truede den økonomiske og politiske samfundsorden og fjenden var enhver form for "amoral". Stemplet "kommunist" blev sat på enhver kritiker af systemet. "Amoralsk" var det prædikat, der blev sat på de mennesker, der af den ene eller anden grund ikke rettede sig ind. Det var f.eks. mennesker, der forelskede sig på tværs af "racegrupperne" og det var bøsser og lesbiske.

Ordet "apartheid" betyder adskillelse, og hele ideen med systemet var at holde befolkningsgrupperne adskilt fra hinanden. Systemet blev forsvaret med, at hver gruppe havde deres egen kultur, som havde bedst af at trives i fred og holde sig til sin plads i systemet - inderne var f.eks. gode til detailhandel - kiosker og den slags - zuluerne gode til hårdt fysisk arbejde, de farvede var overfladiske men gode håndværkere, sothoerne gode landarbejdere

osv. De hvide var gode til at eje fabrikker og drive store farme, mens de bedste minearbejdere skulle hentes i udlandet, i Zimbabwe, Mozambique og Malawi.

Grunden til at apartheid holdt i årtier og at et lille mindretal af hvide kunne holde resten af befolkningen nede, var i høj grad, at langt de fleste sydafrikanere accepterede den kultur og de karaktertræk, som systemet havde påduttet dem. Det var det letteste at resignere og udnytte de muligheder, samfundet gav, også selv om samfundet var bygget på uretfærdighed og løgn. Landets politiske ledelse blev godt bakket op af en stribe af de såkaldt traditionelle ledere, som nød apartheids beskyttelse og samtidig fik kontrol med deres undersåtter. Og de religiøse samfund hjalp til ved at prædike tålmodighed på jorden og belønning i det hinsides.

De usynlige og de udstødte

En sommerdag i 1987 forsøgte en farvet kvinde i Cape Town at forklare en udenlandsk gæst, hvorfor alle byens sorte og farvede boede i fattige townships, mens de rige og smukke villakvarterer var forbeholdt de hvide: "Ser du, vi farvede vi kan ikke tage noget alvorligt. Vi er ikke interesseret i uddannelse, vi vil bare leve fra dag til dag", sagde hun. Det fik hendes 14-årige søn til at reagere med et råb: "Jamen, mor. Har du nogensinde set deres (de hvides) skoler?". Moderen stak ham en lussing og sendte ham udenfor, rystet over at hendes søn havde udtalt sig samfundskritisk. Han tillod sig at forklare de sorte og farvedes lave uddannelsesniveau med det faktum, at regeringen brugte mere end dobbelt så mange penge på en hvid skoleelev som på en farvet. Og sådan en udtalelse var farlig, fordi den var et brud med den eksisterende samfundsorden og forklaringsmodel - at naturen og den gode Gud havde skabt alle mennesker forskellige og enhver gruppe til at indtage den position, som deres naturlige anlæg bød dem. Den 14-årige var tydeligvis på randen af noget kommunistisk og amoralsk, og det var farligt under apartheid.

Størstedelen af sydafrikanerne, som den farvede mor i Cape Town, gjorde hvad de kunne for at forklare og forsvare et samfundssystem, der holdt dem nede. De forsøgte at finde en mening med livet og de åbenlyse uretfærdigheder, og den mest oplagte løsning var at acceptere systemets forklaring. Det krævede mod at skille sig ud under apartheid. Som homoseksuel eller kunstner eller feminist måtte man indstille sig på at blive tiet ihjel. Eller man måtte tage konsekvensen af sin åbenmundethed og risikere social og politisk udstødelse, fængsling og/eller andre straffe som taleforbud, mødeforbud eller ganske simpelt tæsk og voldtægt. Det var systemets midler til at bringe folk til tavshed, men det var også den omgivende samfunds reaktion mod dem, der stillede de spørgsmål, som de fleste ikke magtede at se i øjnene. At stå åbent frem som f.eks. bøsse var at udfordre systemet og sine medborgeres selvundertrykkelse. Og det var der stadig flere der gjorde op gennem 1980'erne, f.eks. Simon Nkoli og Beverley Ditsie. Da Sydafrika afholdt sine første frie valg, i 1994, og Nelson Mandela blev præsident, stod landets bøsse/lesbiske-bevægelse

stærkt. Sydafrika blev det første land i verden, hvis grundlov forbyder diskrimination på grundlag af seksuel orientering.

Kampen for et Sydafrika med plads til alle tog en vældigt skridt frem med den nye grundlov, men samtidig begyndte skyggen fra aids-epidemien at hvile over landet. Store dele af den nye politiske elite og senere Nelson Mandelas efterfølger, Thabo Mbeki, viste ikke den samme tolerance overfor hiv-positive og aids-syge, som man tidligere havde vist sine politiske modstandere. Holdningen var, og er til dels stadig, at hiv og aids var de ramtes eget problem. Dermed fik Sydafrika en ny gruppe af udstødte, de hiv-positive. At fortælle sin hiv-status giver ofte store problemer med familie og lokalsamfund og ikke ret meget opbakning fra den politiske ledelse. Straffen for at være hiv-positiv er ofte udstødelse og fjendtlighed. Men en række aktivister har taget kampen mod fortielsen og fordømmelsen op. I den kamp trækker de på de erfaringer, som den politiske opposition samlede i kampen mod apartheid, sammenfattet i slagordet: "En krænkelse af en er en krænkelse af alle". Det er ikke noget tilfælde, at mange tidligere aktivister fra f.eks. det homoseksuelle miljø i dag er at finde i kampen for hiv-positives rettigheder.

Kathrine Toftkær Larney
Freelancejournalist med speciale i Afrika